

Ciril Oberstar

Vladanje v pismih

Ko je Edgar Allan Poe v štiridesetih letih 19. stoletja spisal svojo tretjo detektivko z naslovom *Ukradeno pismo*, si nihče ni mogel zamišljati, da bodo ukradena pisma imela nekoč v demokracijah tako zelo podobno vlogo, kot jo je Poe odmeril kraljevskemu pismu v francoski kraljevini. Glavni razlog za to je preprost. V demokratični družbi naj bi skrivnosti, kakršne so bile družinske skrivnosti kraljevega para, izgubile svojo politično moč, njihovo mesto pa naj bi prevzeli predvsem argumentirana javna razprava ob sodelovanju strokovne javnosti, transparentnost zakonodajnega postopka in javni nadzor uradnih oblasti. Toda stare navade le stežka zapustijo politično prizorišče, in tudi če ga zapustijo, ga le zato, da bi se pripravile na svoj naslednji *coup d'état*.

Zdi se, da je vladanje v 21. stoletju znova obudilo že davno preživeti žanr izvajanja oblasti – vladanje v pismih, ki je v zatonu vsaj od časov, ko je roman v pismih začel izgubljeni priljubljenost. Tako je nekaj let nazaj Wikileaks iz ukradenih pisem ustvaril pravo globalno detektivko, ki je v skladu s svojim žanrskim obrazcem kmalu postregla s presenetljivimi obrati. Namesto zlikovcev je v zaporu pristala tista oseba, ki je na problem sploh pokazala; pismonoša je bil obtožen posilstva in se je znašel na begu; domnevno nevtralni finančni posredniki so se izkazali za vladne agente.

Nedavno so javnost zopet oplazila pobegla pisma zasebne in polzasebne narave. Prav takšna, kakršno je bilo tudi pismo iz Poejeve zgodbe. Posebna značilnost teh pisem je, da na nek paradoksalni način razkrivajo družinske skrivnosti ne le demokratične, ampak tudi finančne vladavine.

Prvo pisemsko razkritje zadeva finančni sektor. Zasebna pisma med trgovci z izvedenimi finančnimi instrumenti (derivativi) razkrivajo neprijetne skrivnosti velike družine najpomembnejših svetovnih bank, še posebej britanske banke Barclays. Ta se je znašla v središču pozornosti zaradi prirejanja podatkov, na podlagi katerih se določa londonska medbančna referenčna obrestna mera (Libor). Libor pomeni informacijo o tem, pod kakšnimi pogoji si denar posojajo banke med seboj. Vrednost vseh finančnih poslov, ki so tako ali drugače vezani nanj, je ocenjena na približno 650 tisoč milijard evrov. Toda Libor se ne določa glede na dejanske podatke o tem, po kakšni obrestni meri se banke zadolžujejo, temveč glede na dnevne ocene bank o tem, po kakšnih obrestnih merah bi se lahko tisti dan zadolžile pri drugih bankah. Na podlagi teh ocen, ki jih morajo predstavniki posameznih bank članic BBA (British Bankers' Association) sporočiti vsak dan do 11. ure, agencija Thomson Reuters izračuna referenčno obrestno mero. Postopki za določanje Liborja sicer ne dovoljujejo upoštevanja interesov trgovcev z derivativi, a elektronska pošta med uslužbenci banke Barclays dokazuje prav to.

Ena izmed korespondenc razkriva, da je trgovec s finančnimi derivativi svojemu sodelavcu, ki je zadolžen za oddajanje ocene o višini medbančne obrestne mere za Libor, sporočil: „Če ni prepozno nizka 1m[esečna] in 3m[esečna] bi bili super, ampak prosim, naj ti ne bo težko reči 'ne' ... kava je v vsakem primeru na poti k tebi, da se ti zahvalim za pomoč v prejšnjih nekaj tednih.“ Nek drug trgovec se je ob drugi priložnosti za podobno uslugo zahvalil bolj pompozno: „Dolgujem ti na veliko. Pridi k meni kak dan po službi in odprl bom steklenico Bollingerja.“

Takšnih izmenjav elektronskih pisem med uslužbenci banke je bilo med leti 2005 in 2009, ki jih je zajela raziskava angleških in ameriških nadzornih organov bank, ogromno. V določenih obdobjih so trgovci s finančnimi derivativi v povprečju vsaj trikrat na teden zaprosili za prirejanje dnevne ocene medbančne obrestne mere. Britanski nadzorni organ za finančno trgovanje FSE je banko Barclays oglobil z 59,5 milijona britanskih funtov. Kazen bi bila višja, če banka globe ne bi poravnala takoj, s čimer si je zagotovila 30-odstotni popust. Barclays ni bila edina banka, ki je manipulirala Libor, je pa edina v mednarodni družini bank, pri kateri so nadzorniki že ukrepali. Toda ključno razkritje ni toliko prijateljsko finančno poslovanje znotraj bank in med bankami, temveč prej to, da dogovarjanje in prirejanje enega izmed najpomembnejših finančnih standardov v EU ne spada med uradno kazniva dejanja. Zakon, po katerem bo te vrste manipulacija z obrestnimi merami kazniva, je Evropski parlament sprejel šele pred kratkim.

Drugo pisemsko razkritje zadeva veliko evropsko politično družino (če uporabim nekoč prevladujoč izraz evropskega političnega diskurza, ki je z evrsko krizo izginil iz besednjaka). Septembra se je na spletnem portalu *pastebin.com*, ki zagotavlja anonimnost objavljanja, pojavilo neuradno pismo trojke (MDS, EU in ECB), naslovljeno na grško ministrstvo za delo. Prebello pismo se začne z nenavadnim ultimatom trojke, ki se očitno odziva na vse večje nezadovoljstvo delavstva na grških ulicah in vse glasnejše zahteve po novem krogu pogajanj znotraj socialnega dialoga: „Nikakor se ne sme popuščati glede nedavno sprejetih reform trga dela. Misija pozdravlja socialni dialog kot sredstvo posvetovanja s socialnimi partnerji ... Reforme delovne zakonodaje, sprejete v marcu (...), se morajo ohraniti daleč preko trenutnega kroga socialnega dialoga.“ Medtem ko se je povsod po Evropi uveljavilo prepričanje, da je socialni dialog, ne glede na svoj formalni status, dogovarjanje enakovrednih partnerjev, se je trojki zdelo pomembno poudariti zgolj posvetovalno naravo dialoga. Tako se zdi, da naslovnik pisma v resnici ni niti grška vlada niti grški delavci, temveč grška socialna država. V pismu je med drugim mogoče najti predpisovanje ukrepov za povečanje fleksibilnosti delovne zakonodaje: „Povečati maksimalno število delovnih dni na šest dni na teden v vseh sektorjih“; „minimalni dnevni počitek določiti na enajst ur“; „odpraviti omejitve glede minimalnega in maksimalnega časa med jutranjo in popoldansko izmeno“. Ker diktat

trojke z zahtevo po šestdnevnem delovnem tednu in trinajsturnem delovnem dnevu prihaja v Grčijo v času izredno visoke 24-odstotne brezposelnosti (med mladimi pa celo 50-odstotne), se je vredno spomniti še drugih radikalnih ukrepov, ki jih ekonomisti prav tako predlagajo za zmanjšanje brezposelnosti in zagon gospodarstva. Leto po izbruhu velike gospodarske krize (1929) je Keynes napisal članek o možnih ukrepih zoper strukturno nezaposlenost. Predlagal je, da bi delovni teden postopoma lahko znižali na 15 delovnih ur in tako dosegli prerazporeditev delovnega časa, ki se zaradi večanja produktivnosti in tehnološkega napredka vztrajno zmanjšuje. Podobno je britanska Fundacija za novo ekonomijo (NEF) leta 2010 na podlagi natančnih analiz porabe delovnega in prostega časa predlagala, da bi bilo mogoče strukturno brezposelnost pokriznega britanskega gospodarstva reševati s postopnim uvajanjem 21-urnega delovnega tedna.

Zahteve trojke gredo v drugo smer, vendar prav tako skrajno. Zato bi nemara kdo lahko celo pomislil, da v Grčijo pošiljajo pisma po diktatu evropskega kapitala, ki si želi na periferiji EU ustvariti ugodne pogoje za ustvarjanje ekstraprofitov. Da torej pregovorno zbirokratizirana EU in strokovni IMF ter ECB le niso tako apolitični, kakor se zdijo na prvi pogled.

Bi nas moralo skrbeti, da v Slovenji v zadnjem času ni pricurjalo v javnost nobeno izmed zasebnih pisem z umazanimi skrivnostmi politične ali finančne oblasti? Načeloma da, toda slovenska politična oblast že dlje časa nima nobenih težav s tem, da svoje družinske skrivnosti izliva v javnost kar neposredno z novimi komunikacijskimi orodji – blogi in tviti. Tako se je bilo mogoče o načrtih vlade z izgradnjo „vzporedne izobraževalne, kadrovske in komunikacijske infrastrukture“ pozanimati kar v zapisu na blogu, ki ponuja osebna mnenja direktorja Direktorata za visoko šolstvo in znanost. Kar je presenetilo, ni toliko razkrita vsebina, ki jo je že tako mogoče opaziti v konkretnem političnem dogajanju (ustanavljanje nove univerze in nove televizije), temveč nonšalanca, s katero je direktor izčvekval skrivnost sedanje koalicije.

Če se je pred tem politična oblast vmešavala v delo javnih podjetij in javnih servisov, se po novih vladnih načrtih obeta strukturna sprememba v razmerju med političnim, javnim in zasebnim. Ne gre namreč spregledati, da je univerza v nastajanju zasebna in da nova medijska hiša, po kadrih sodeč izrazito politična, nastaja v okviru zasebnega podjetja, čeprav zaenkrat še vedno v večinski državni lasti. V Sloveniji se torej oblikuje nova zakonska zveza kapitala in politike, tako da bo priložnosti za razkrivanje čisto pravih pisem z družinskimi skrivnostmi kmalu več kot dovolj.